Het nieuwe leren tijdens vmbo-studiedag

De school als discovloer

Dienstverlening bij leerprocessen, dat zou volgens Hans van Aalst, lector bij Fontys Hogescholen, de focus voor scholen moeten zijn. Hij sprak tijdens de vmbo-studiedag op 2 juni over 'het nieuwe leren'. Wat kenmerkt dit nieuwe leren; wat betekent dit voor docenten en scholen?

"De beste wijnbrouwer is een bierbrouwer", zegt Hans van Aalst. Hij bedoelt dat niet zozeer vakkennis, maar een lerende houding een succesvolle loopbaan bepaalt. Bovendien veroudert vakkennis; je moet bijblijven en jezelf steeds ontwikkelen. Je leert geen vaststaande waarheid en door docenten omschreven kennis meer, maar je verwerft competenties voor maatschappij en beroep. Je bepaalt zelf wat je leert.
Dat werd vroeger anders gezien. "Honderd jaar geleden dachten we bijvoorbeeld dat als je allerlei algemene zaken leert, je die kennis wel overal kunt toepassen." Ken je bijvoorbeeld maar eenmaal de Wet van Archimedes (over opwaartse kracht in vloeistof) en alle grammaticaregeltjes, dan kom je een heel eind. Dat is de klassieke gedachte. Maar de benodigde kennis is niet vast, objectief en universeel meer. Het is voortdurend in ontwikkeling. Leren is vooral ervaren.
Het nieuwe leren, daarover spreekt Van Aalst, president van het Europees forum voor het beroepsonderwijs en sinds 1 juli vorig jaar lector bij Fontys Hogescholen, tijdens de vmbo-studiedag op 2 juni in Ede. Een verhaal ter inspiratie van de ongeveer zestig deelnemers van verschillende vmbo-groenscholen.
De studiedag, georganiseerd door Aequor, Ontwikkelcentrum, CPS en AOC Raad, gaat over maatwerk in het vmbo: hoe kun je zo goed mogelijk talenten van leerlingen tot ontplooiing brengen? Er is een grote variatie aan workshops en er is vooral het verhaal van Van Aalst.

Schoolbord

"Waarom toch dat nieuwe leren?" zo begint hij. Een reden is dat onze cultuur is veranderd, en zo ook onze opvattingen over kennis, identiteit en maatschappelijke binding. "Tweehonderd jaar geleden, de tijd van de Franse revolutie en de Verlichting, was geschreven kennis boven twijfel verheven. In 1848 stond ook in de Onderwijswet dat onderwijs niets met praktijk te maken heeft." Wijsheid stond in boeken; waarheid was daar te lezen.
Een andere reden is dat we er, aldus Van Aalst, zo langzamerhand wel achter zijn dat er op scholen bitter weinig wordt geleerd in vergelijking met wat er daarbuiten wordt geleerd, informeel en non-formeel. Een derde reden is dat we anders met elkaar omgaan. Voorheen waren scholen gericht op het individuele proces, nu veel meer op functioneren in een groep. Kennis, zo wordt algemeen erkend, zit ook niet enkel in individuele hoofden, maar juist ook in die groepen.
Dat weerspiegelt zich in schoolgebouwen. In de 19e eeuw waren die zakelijk, ordelijk en hiërarchisch. Het onderwijs was gericht op een diploma. Op school leerden kinderen behalve rekenen en taal ook gehoorzaamheid en nauwkeurigheid. Ze werden gesocialiseerd; hoe je te gedragen in de maatschappij? En er vond sortering plaats op basis van prestaties, bijvoorbeeld voor arbeider of manager.
Het oude leren; dat deed je op school. Wat er buiten school gebeurde, hielp niet om uit te vinden of je slim was of niet. Het vond plaats in een lokaal met een schoolbord en een vast rooster.
Een schoolbord? Ook dat was vastgelegd in de onderwijswet van 1848, vertelt Van Aalst. In elke klas moest een schoolbord zijn. "Iedereen krijgt dan

FOTO: TON VAN DEN BORN

◀ ***Volgens Hans van Aalst, lector 'het nieuwe leren', past dit leren - actief en exploratief - in deze tijd omdat onze opvattingen over kennis, onszelf en de wereld zijn veranderd***

hetzelfde aanbod en je kunt beter onderscheid maken op basis van prestaties. Bovendien telt alleen de geschreven tekst op het bord; dat is objectieve kennis. Niet voor niets werd je geacht dit over te pennen."
"Het is niet de bedoeling hier cynisch over te doen", relativeert hij. "Je kunt het nu afwijzen maar het oude leren paste in die tijd." Het heeft ook bijgedragen aan economische groei en sociale ontwikkeling van de samenleving. Maar het maatschappelijk nut van dit soort leren is, aldus Van Aalst, achterhaald.

Kathedraal

Wat is dan het nieuwe leren? Het kenmerkt zich, vertelt hij, door doen; en dat liefst voor anderen. Bijvoorbeeld de tuin inrichten voor een verzorgingstehuis, rijlessen verzorgen op een manege, een recreatieve fietsroute plannen, bloemstukjes maken voor een bepaalde gebeurtenis. Zaken die betekenis hebben en waar je trots op kunt zijn. Want status ontleen je niet langer aan cijfers en diploma's, maar aan prestaties en verdiensten.
Leren is dan actief en exploratief, niet zozeer reflectief. Leerlingen ontdekken al doende en docenten scheppen voorwaarden voor verwerven van competenties. Het nieuwe leren is contextafhankelijk. Het is ook meer op competenties en loopbaan gericht dan op waarheid, kennis en een goed cijfer. Handelen in plaats van weten en kennen. Je leert in groepen en netwerken, van een grote variëteit aan bronnen, van medeleerlingen en van 'interessante' volwassenen, en dat zijn niet per se docenten. Vaak leer je buiten school. Van Aalst illustreert het nieuwe leren met een plaatje van een discovloer: niet meer heel ordelijk en gestructureerd, maar in losse, wisselende verbanden, soms in groepen en soms individueel.
We gaan van een industriële ordening in onderwijs naar een netwerkordening, zo vertelt hij. Minder hiërarchisch en minder statisch. Vooral op verandering gericht. En ook gekenmerkt door begrippen als innovatie, participatie, kennisflow, employability, persoonlijke autonomie en *communities of practice*.
Dat proces is bezig. Van Aalst: "Op school vindt echter nog veel 19e-eeuws leren plaats. Mijn boodschap is dan: je kunt ook niet tegelijk een kathedraal en een moskee bouwen. Het is moeilijk om op te houden met dingen die je altijd gedaan hebt."

Expertise

Wat betekent het dan voor de school en de docenten? Wat betekent het als leren veel meer buiten school gebeurt? Als loopbanen niet meer worden gebaseerd op diploma's, maar op portfolio's en persoonlijke ontwikkelingsplannen?
Van Aalst: "De nieuwe school zou zich moeten richten op dienstverlening bij leerprocessen ten behoeve van persoonlijke ontwikkeling, een leven lang. Die school moet begeleiden en coachen, ze moet assessment van ervaringen mogelijk maken, stappen in de persoonlijke ontwikkeling arrangeren, portfolio's valideren en ict-diensten leveren voor thuis."
"Als je focus is om als school diensten te verlenen, dan worden er hogere eisen gesteld aan de producten, dat wil zeggen de bronnen en de lessen. En vooral andere eisen. Dat doe je als school niet meer alleen. Een school kan niet alles in voldoende kwaliteit in eigen huis hebben. Je moet bereid zijn specialismen in te kopen."
Educatief vakmanschap van docenten krijgt dan een andere betekenis. Leraren zitten niet meer in vaste functies, maar in wisselende rollen. Ze kiezen bijvoorbeeld voor coaching van leertrajecten en loopbanen of voor groepsinstructie. Ze kunnen hun expertise elders inzetten, op andere scholen of in bedrijven en overheidsinstellingen. Het nieuwe leren is er nog niet helemaal. Maar op steeds meer scholen worden flinke stappen gezet.

Ton van den Born